

Tynset kommune

SÆRUTSKRIFT

Arkivsak: 21/17

HØRING - NOU 2020:15 DET HANDLER OM NORGE

Saksnr. **Utvalg**
25/21 Kommunestyret

Møtedato
23.03.2021

Kortversjon av saken:

Ved kongelig resolusjon av 11. oktober 2019 oppnevnte regjeringen et utvalg som skulle utrede konsekvensene av demografiutfordringer i distriktene. Utvalget ble ledet av Victor Norman. Utvalget har nå lagt fram sin innstilling.

Utvalget har utredet konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene. Utvalget mener analysene av demografiutfordringene viser at det er et stort behov for nytenkning om distriktenes plass i det norske samfunnet og om distriktpolitikken.

Kommunedirektøren innstiller på at kommunestyret deler den situasjonsbeskrivelsen utvalget gjør av utfordringene i distriktene og støtter opp om å utvikle tiltak innen den «brede distriktpolitikken» som kan gi likeverdig grunnlag for å utvikle attraktive og gode lokalsamfunn. Utvikling av nye arbeidsplasser er viktig, jfr næringsrettede virkemidler i NOU 2020:12 Distriktsnæringutvalget. Skal en lykkes i å snu flyttestrømmen slik Norman-utvalget foreslår kreves det svært sterke virkemidler.

Vedlegg

[NOU 2020: 15 - regjeringen.no](#)

Andre dokumenter i saken

1. HØRING - NOU 2020:15 DET HANDLER OM NORGE , datert 05.01.2021

Melding om vedtak sendes til:

Saksopplysninger

Ved kongelig resolusjon av 11. oktober 2019 oppnevnte regjeringen et utvalg som skulle utrede konsekvensene av demografiutfordringer i distriktene. Utvalget ble ledet av Victor Norman. Utvalget har nå lagt fram sin innstilling og Det Kongelige Kommunal- og Moderniseringsdepartement har sendt rapporten til høring. Høringsfrist er 26.mars 2021.

Utvalget har utredet konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene. Utvalget mener analysene av demografiutfordringene viser at det er et stort behov for nytenkning om distriktenes plass i det norske samfunnet og om distriktpolitikken.

KS Innlandet arrangerte et møte med fylkesordfører og ordførerne den 3. februar.

Her ble det gitt innspill til saken med sikte på å samle seg om noen felles forslag som fylkeskommunen og kommunene benytter i sine uttalelser om utredningen. Tynset kommunes behandling av saken er i hovedsak sammenfattende med uttalelsen til KS Innlandet.

Utvalgets formål, analyse og vurderinger:

Utvalgets formål har vært å:

1. få mer kunnskap om hvordan utviklingen mot økt andel eldre og færre i yrkesaktiv alder vil påvirke de mindre sentrale områdene av landet,
2. få identifisert konsekvenser og utfordringer, særlig mht å opprettholde bærekraften i samfunnene, og
3. få forslag til hvordan utfordringene kan bli møtt av myndigheter og private.

Historisk har et stort fødselsoverskudd i distriktene og effektivisering av primærnæringene medført flytting til byene særlig rundt Oslofjorden. Målsettingen har vært å bremse denne utviklingen med distriktpolitikk for å skape flere arbeidsplasser i distriktene. Nå er det ikke lenger fødselsoverskudd og folketallet synker i svært mange kommuner.

Utvalget forventer at flyttestrømmen vil avta og at motstrømmen, tilbakeflytterne og innvandring vil føre til moderat nedgang i folketallet i distriktene.

Det er ikke bare arbeidsplasser som kreves, utfordringene er langt mer sammensatte og må møtes med et bredere spekter av tiltak.

Ambisjonen for Norge må være at distriktpolitikken bidrar til bærekraftige samfunn i hele landet. At en evner å tilpasse seg situasjonen slik at folk og virksomheter både vil komme og bli.

Tre demografiutfordringer skisseres

Befolkningsnedgang – nedgang i befolkningen i distriktskommunene har vakt bekymring. Målet om å opprettholde folketallet har vært på kommunenivå og vært målestokk for om en lykkes i distriktpolitikken.

Aldring – sees i utgangspunktet på som positivt, folk lever lenger og utfordringen her er å håndtere den økende eldre befolkningen på en god måte.

Spredt bosetting – liten befolkning spredt på store arealer gir utfordringer knyttet til arbeid og tjenester og hverdagslivet ellers.

Disse tre utfordringene er i mange tilfelle samtidige i mange kommuner, nedgang eller stabilisering av folketallet kan forsterke eller modifisere disse utfordringene.

Stabilisering av folketallet mot 2040

Utvalget legger SSB sitt hovedalternativ til befolkningsframskriving (MMMM) til grunn og forventer at folketallet kun vil synke med ca 1% mot 2040. Årsaken til dette er færre unge som kan flytte ut, tilbakeflyttere, kraftig vekst i antall eldre og fortsatt noe innvandring. De understreker at en slik utvikling ikke vil komme av seg selv. Drivkreftene for videre sentralisering er sterke slik som fortsatt vekst i kompetanseintensiv virksomhet, mange velger

å flytte tross arbeidsmuligheter, færre unge med tilknytning til distriktene og mange innvandrere vil også bo sentralt.

Aldrende befolkning må løses ved nasjonale tiltak

De legger særlig vekt på aldringens stabiliserende kraft, til 2040 vil antall personer 80+ nesten doble seg i distriktene. Antall innbyggere i seg selv blir mindre interessant, hvordan en på en bærekraftig måte kan håndtere en aldrende befolkning er vesentlig.

Aldringen utfordrer alle kommuner og må håndteres gjennom en nasjonal politikk. Finansieringen av eldreomsorgen må løses nasjonalt og inntektssystemet er i denne sammenheng viktig. Det blir sterkere konkurranse om kompetent arbeidskraft innen feltet. Vi må i større grad bruke teknologi, bruke kompetansen best mulig og finne nye måter å løse oppgavene på. For distriktkommuner er det viktig å se flere sektorer i sammenheng. Samtidig må utdanningskapasiteten økes, og desentral og fleksibel utdanning blir viktig.

Samarbeid om tjenesteutvikling i regionen og å utfordre sektortenkningen i staten er viktig. Trenden med en optimalisering innenfor sektorene uten en samlet regional vurdering, må endres på.

Bekymringen lokalt er nedgangen i folketall, mens sentrale myndigheter er mer bekymret for om en klarer å levere gode nok tjenester til den aldrende befolkningen.

Flytting fra sentrum til periferi må til

Distriktene er ikke lenger i stand til å reprodusere seg selv. For å opprettholde folketallet må derfor netto-strømmen gå til distriktene. Ambisjonen må være å utvikle særpreg og forskjeller mellom storbyer og småsamfunn. Distriktene skal ikke bli kopi av storbyen, men at bostedsvalg mer blir et valg mellom ulike type tilværelser. Det gode samfunn, ikke vekst i seg selv må være målet.

Kommunene må selv ta ansvar for sin egen utvikling basert på egne ressurser. Mange av dagens utfordringer er komplekse og krever samspill mellom kommune, næringsliv, frivillig sektor og innbyggere. Men staten må opprettholde en politikk som støtter opp om det gode liv også i distriktene.

Infrastruktur for transport og samhandling

God infrastruktur er avgjørende for utviklingen, med få og spredte innbyggere må bilen være løsningen i stor grad. Kollektivtilbudet er vanskelig å få etablert til en akseptabel kostnad i slike områder. Uten et høyhastighets internett kan en ikke forvente å utvikle tjenester og grunnlag for bosetting. Det er ikke markedsmessig grunnlag for å løse dette og staten må ta et større ansvar for et slikt viktig nasjonalt fellesgode. Uten dette får vi ikke tatt ut de effektiviseringsgevinster digitaliseringen legger til rette for.

God fysisk infrastruktur knytter sammen større bo- og arbeidsmarkedsregioner. Bompenger og dyre ferger gjør at gevinstene ved dette ikke blir utnyttet.

Velfungerende boligmarkeder

Tilflytting fra sentrale strøk av folk krever mer velfungerende boligmarkeder. Ensarta boligtilbud, lave priser og svak prisvekst gjør dette vanskelig. Byggekostnadene er større enn markedsprisen og gjør at en kvier seg for å investere og senere gjør det vanskelig å flytte på seg. Lite dynamikk i boligmarkedet gjør det også vanskelig for eldre som ønsker å flytte til en mer sentral og tilpasset bolig i moden alder.

Kompetanse og utdanning

Potensialet for å sikre tilgang på kompetent arbeidskraft i distriktene er større om en satser på de som allerede bor der. Desentral og fleksibel utdanning er derfor viktig. Det er også viktig at det finnes utdanningsinstitusjoner i distriktene slik at personer oppvokst i sentrale strøk kan oppleve «rural påvirkning». Kunnskapsdepartementet må gjennom styringen av sektoren sikre dette.

Utpøring av nye virkemidler

Det er stort behov for nytenking i distriktpolitikken, utvalget har vurdert nye virkemidler, men ingen av disse er utprøvd – om de faktisk virker. Utvalget foreslår derfor å teste ut slike i mindre omfang med samtidig evaluering. Utvalget har registrert den unike lokale kompetansen i sitt arbeid, og utfordrer høringsinstansene til å spille inn nye forslag til slike tiltak.

Saksvurdering*Utfordringsbildet – mot stabilisering av folketallet?*

Utvalget gir en god beskrivelse av situasjonen i distriktene som også er dekkende for situasjonen i Innlandet. Befolkningsnedgang, aldring og spredt bosetting gir mange utfordringer. Demografien er utfordrende med langt flere eldre og synkende befolkningstall. Utvalget legger til grunn SSB sitt mellomalternativ og antar at fram til 2040 vil folketallet stabilisere seg. Dette er nok svært optimistisk, erfaringen de senere år er at lav-alternativet til SSB er det som ligger nærmest den faktiske utviklingen. Telemarksforskning sine framskrivninger viser også en klart mer negativ utvikling slik Brandtzæg-utvalget (Distriktsnæringsutvalget, kommunestyresak 5/21) viser til. Utvalget viser til at fødselsoverskuddet er borte i distriktene og at flyttestrømmen må snu, fra byene mot distriktene. Dette vil kreve svært sterke virkemidler om en skal lykkes.

Utvalget peker på at det er ikke arbeid alene som kan få folk til å bli eller flytte til distriktene. Både næringsliv og kommuner har utfordringer med å rekruttere kvalifisert arbeidskraft. Det er det gode liv med svært mange andre kvaliteter enn det byene har å by på som kan sikre bosettingen. Distriktpolitikken må bidra til å skape bærekraftige samfunn som gir folk og virksomheter lyst til å komme og å bli værende.

To tanker i hodet

Det er store muligheter for å utvikle gode arbeidsplasser i lokalt næringsliv og svært gode lokalsamfunn å bo og leve i ved aktiv politikk. For å lykkes med dette må en ha et realistisk bilde av de utfordringer som våre distrikter står overfor. Det krever at en samtidig som en leter fram og markedsfører de muligheter som ligger her erkjenner at vi må omstille oss til en annen demografi og finne helt nye løsninger for å kunne yte gode tidsriktige tjenester til framtidens innbyggere. Vi må arbeide på begge disse fronter samtidig for å nå våre mål. Å skape grunnlag for det gode liv, selv med noe færre innbyggere, er målet.

Norge eldes – vi er først ute

Innlandet er første fylke som har flere eldre enn unge. Det er tunge nasjonale trender og utfordringer knyttet til finansiering og tilstrekkelig kompetanse/arbeidskraft i distriktene. At dette må løses ved nasjonale tiltak er helt klart. Finansieringen av ressurskrevende tjenester sammen med oppgaveglidning fra sykehus til kommune må løses om tilliten til våre tjenester skal opprettholdes på sikt.

Infrastruktur for regionforstørring

Utviklingen siden mars 2020 med Covid-19 pandemien har vist de digitale mulighetene og samtidig mangelen på høyhastighets bredbånd i distriktene. For at vår befolkning skal kunne delta i samfunnslivet, for undervisning og arbeid, og for å kunne effektivisere både i offentlig og privat sektor er vi helt avhengig av å få dette på plass. Markedet løser ikke dette, her må staten tungt inn.

For å utvikle større bo- og arbeidsmarkeder er vi avhengig av sammenhengende gode veger. Det er tiden det tar å reise, mer enn antall km, som teller. Det er lett å være enig med utvalget at det virker som sløsing med samfunnets midler å bygge ny veg for så å legge på bompenger som gjør at den blir brukt mindre enn behovet er. Her bør en se på alternative finansieringsformer der kapasiteten på vegen ikke overbelastes. Innlandet har 7000 km fylkesveg med store etterslep på vedlikehold og utbedring, dette er svært uheldig for bosetting og næringsliv i tillegg til trafikksikkerheten.

Velfungerende boligmarkeder

I deler av fylket er markedsverdien av en bolig mindre enn byggekostnaden, og det er lite tilbud av leiligheter, rekkehus mv i distriktskommunene. Lav verdi gjør at boliger ikke selges eller leies ut, men blir fritidsboliger. For å få folk til å flytte til distriktene må en utvikle et mer differensiert boligtilbud, dette vil også bidra til at eldre kan få mer tilpassede boliger. Når en skattefritt kan øke verdien på en normal leilighet i byen tilsvarende en netto årslønn pr år vil det innebære stor risiko å flytte ut. Det må utvikles ny policy og virkemidler for å jevne ut denne ubalansen. Virkemidler i Husbanken for å avlaste risiko kan være en av disse.

Kompetanse

For å sikre god kompetanse til private og offentlige arbeidsgivere i distriktene er det viktig å kunne ta utdanningen/etterutdanningen ved siden av jobb og uten å flytte. Det er derfor viktig at det utvikles programmer som kan tas desentralt. Universitets- og høyskolesektoren må stimuleres til å utvikle slike programmer og virkemidler for å sikre bestilling av dette. Videreutviklingen av Tynset Studie- og Høgskolesenter er viktig i denne sammenheng.

Inntektssystemet – finansiering av kommunal sektor

Finansiering av sektoren er avgjørende for at det kan ytes likeverdige tjenester i alle deler av landet. Det er nå et eget utvalg som gjennomgår Inntektssystemet og det er positivt at de kan vurdere om hyttekommuner som har mange fritidsbeboere bør kompenseres for merutgifter knyttet til det. Av større betydning er nok andre regionalpolitiske elementer i systemet, det er klart at distriktsutfordringene er minst like store i deler av Innlandet som i Nord-Norge. Uttellingen i systemet bør derfor knyttes til omfang av slike utfordringer uavhengig av hvor i landet området ligger.

Forsøk med nye virkemidler

Utvalget foreslår å prøve ut og evaluere en del nye virkemidler, før disse evt tas i bruk i stor skala. Gratis barnehage/SFO, førerkort for 16-åringer, skattefritak for å stimulere markedet for utleieboliger i distriktene, tilskudd til nedrivning av tomme bygninger og samling av statlige arbeidsplasser i distriktene er alle interessante tiltak. Innlandet kan egne seg godt som en forsøksregion i denne sammenheng og bør søke om å bli forsøksområde.

Sikring av rettmessigandel av verdiskapningen

Distriktskommunene må sikres sin rettmessige andel av verdiskapningen som følge av avgitte naturressurser. Disse inntektene vurderes som avgjørende for at distriktskommunene fortsatt vil være i stand til å møte utfordringene knyttet tjenesteyting og attraktivitet. Denne andelen må kunne disponeres av vertskommunen selv basert på lokaldemokratiske forvaltningsprinsipper. Det er bred enighet på Stortinget om at de lovfestede konsesjonsordningene, og muligheten til lokalbeskatningsrett av kraftanlegg som sikrer vertskommunene denne andelen, skal videreføres.

Distriktsnæringsutvalget

Det vises til de vurderinger kommunestyret gjorde i sak 5/21 om uttalelse til Distriktsnæringsutvalget NOU 2020:12. Et svært viktig virkemiddel er differensiert arbeidsgiveravgift og det er avgjørende viktig å minst opprettholde nivået på denne.

Vedtaket konsekvenser for klima og miljø

Vurdert som ikke relevant for saken.

Innstilling:

Kommunestyret er enig i den situasjonsbeskrivelsen utvalget gjør av utfordringene i distriktene og støtter opp om å utvikle tiltak innen den «brede distriktpolitikken» som kan gi likeverdig grunnlag for å utvikle attraktive og gode lokalsamfunn. Utvikling av nye arbeidsplasser er viktig, jf. næringsrettede virkemidler i NOU 2020:12 Distriktsnæringsutvalget. Skal en lykkes i å snu flyttestrømmen slik Norman-utvalget foreslår kreves det svært sterke virkemidler.

Etter vårt syn er følgende tiltak svært viktige;

- **Forsøk;** Innlandet fylke bør bli forsøksfylke for utprøving av nye distriktpolitiske virkemidler i tråd med utvalgets anbefalinger.
- **Digital infrastruktur og veger:** Det viktigste tiltaket innen infrastrukturensatsing er at høyhastighets bredbånd til alle husstander må på plass og statens finansiering må sikre dette der markedet ikke leverer. I tillegg er det viktig å prioritere regionforstørring gjennom utbedring av fylkes- og riksvegnettet.
- **Desentralisert utdanning;** Å kunne ta utdanning og oppdatere kompetanse uten å flytte er viktig og det må sikres virkemidler for å utvikle dette tilbudet til vårt fylke.
- **Boligmarkeder;** Det må tas en gjennomgang av skattesystemet og virkemidler i Husbanken for å utvikle et mer velfungerende boligmarked i distriktene og en bedre balanse mellom sentrum – periferi.

- **Finansering av kommunal sektor;** I gjennomgangen av Inntektssystemet vurdere om «hyttekommuner» med stort antall deltidsinnbyggere skal kompenseres for ekstra kostnader og må sikre at de regionalpolitiske elementene kompenserer ut fra de faktiske distriktsutfordringer som eksisterer i ulike områder. Økningen i antall eldre krever kompetanse og penger, det kreves nasjonale tiltak for å finansiere sektoren herunder ressurskrevende tjenester.
- **Sikring av rettmessigandel av verdiskapningen;** Distriktskommunene må sikres sin rettmessige andel av verdiskapningen som følge av avgitte naturressurser. Disse inntektene vurderes som avgjørende for at distriktskommunene fortsatt vil være i stand til å møte utfordringene knyttet tjenesteyting og attraktivitet.

Kommunestyret behandlet saken i møte 23.03.2021 :

Forslag til andre tiltak fra Erlend Kvittum Nytrøen, Sp:

- Innføre «hjem for en 50-lapp» eller lignende ordning i hele Norge. En viktig del av en god oppvekst er at man trygt kommer seg til og fra arrangementer, også på kveldstid. En slik ordning kan løses på ulike måter ut fra lokale forhold.
- Kommunenes mulighet til å benytte individuelt rettede tiltak som kan legge til rette for utvikling og vekst i næringssvake kommuner/kommuner med demografiutfordringer må styrkes: Det bør gis mulighet til å innføre virkemidler etter modell fra tiltakssonen i Nord-Troms og Finnmark i kommuner som oppfyller gitte kriterier. Kriteriene kan være basert på næringsaktivitet, befolkningsutvikling eller alderssammensetning. Et eksempel kan være at alle som etablerer en bedrift i en slik kommune og har minst tre faste ansatte i mere enn tre år skal få nedskrevet opp til 10% av opprinnelig lånegrunnlag avgrenset oppad til 25 000 kr etter det tredje året.
- Når det etableres nye statlige arbeidsplasser, bør disse som hovedregel legges utenfor Oslo.
- Statlig ansatte bør som hovedregel kunne jobbe fra hvor de selv ønsker i landet, og man bør etablere desentraliserte kontorfellesskap der det er grunnlag for det.
- Styrke fradrag som legger til rette for at folk kan leve og bo i heile landet, f.eks. pendlerfradrag.
- Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner skal som hovedregel være frie midler.
- Flytte flere oppgaver fra statlig til kommunalt og fylkeskommunalt nivå.
- Satse på infrastruktur til klimanøytrale kjøretøy som er tilpasset bruk i distriktet, i tillegg til å bygge ut 10 000 hurtigladere over hele landet innen 2025.

- Styrke leie-til-eie ordningen i distriktene for å støtte unge nyetablerte samt minske utflytting fra distriktene.

Forslag fra Reidun Andrea Rønning, Ap:

Digital infrastruktur og veger: Det viktigste tiltaket innen infrastruktursatsing er at høyhastighets bredbånd til alle husstander må på plass og statens finansiering må sikre dette der markedet ikke leverer. I tillegg er det viktig å prioritere regionforstørring gjennom utbedring av fylkes- og riksvegnettet.

Endres til:

Digital infrastruktur, veger og transport: Det viktigste tiltaket innen infrastruktursatsing er at høyhastighets bredbånd til alle husstander må på plass og statens finansiering må sikre dette der markedet ikke leverer. I tillegg er det viktig å prioritere regionforstørring gjennom utbedring av fylkes- og riksvegnettet. *I områder hvor et busstilbud som tilfredsstiller etterspørselen ikke er lønnsomt økonomisk, bør det satses mer på alternative kollektivtilbud. Jernbane er ikke omtalt i dokumentet, men større satsing på jernbanene, både utbygging og elektrifisering er svært viktig og bør omtales.*

Votering:

Forslag fra Reidun Andrea Rønning enstemmig vedtatt.

Forslag fra Erlend Kvittum Nytrøen enstemmig vedtatt.

Innstillingen med vedtatte endringer enstemmig vedtatt.

Vedtak

Kommunestyret er enig i den situasjonsbeskrivelsen utvalget gjør av utfordringene i distriktene og støtter opp om å utvikle tiltak innen den «brede distriktpolitikken» som kan gi likeverdig grunnlag for å utvikle attraktive og gode lokalsamfunn. Utvikling av nye arbeidsplasser er viktig, jf. næringsrettede virkemidler i NOU 2020:12 Distriktsnæringutvalget. Skal en lykkes i å snu flyttestrømmen slik Norman-utvalget foreslår kreves det svært sterke virkemidler.

Etter vårt syn er følgende tiltak svært viktige;

- **Forsøk;** Innlandet fylke bør bli forsøksfylke for utprøving av nye distriktpolitiske virkemidler i tråd med utvalgets anbefalinger.
- **Digital infrastruktur, veger og transport:** Det viktigste tiltaket innen infrastruktursatsing er at høyhastighets bredbånd til alle husstander må på plass og statens finansiering må sikre dette der markedet ikke leverer. I tillegg er det viktig å prioritere regionforstørring gjennom utbedring av fylkes- og riksvegnettet. *I områder hvor et busstilbud som tilfredsstiller etterspørselen ikke er lønnsomt økonomisk, bør det satses mer på alternative kollektivtilbud. Jernbane er ikke omtalt i dokumentet, men større satsing på jernbanene, både utbygging og elektrifisering er svært viktig og bør omtales.*

- **Desentralisert utdanning;** Å kunne ta utdanning og oppdatere kompetanse uten å flytte er viktig og det må sikres virkemidler for å utvikle dette tilbudet til vårt fylke.
- **Boligmarkeder;** Det må tas en gjennomgang av skattesystemet og virkemidler i Husbanken for å utvikle et mer velfungerende boligmarked i distriktene og en bedre balanse mellom sentrum – periferi.
- **Finansering av kommunal sektor;** I gjennomgangen av Inntektssystemet vurdere om «hyttekommuner» med stort antall deltidsinnbyggere skal kompenseres for ekstra kostnader og må sikre at de regionalpolitiske elementene kompenserer ut fra de faktiske distriktsutfordringer som eksisterer i ulike områder. Økningen i antall eldre krever kompetanse og penger, det kreves nasjonale tiltak for å finansiere sektoren herunder ressurskrevende tjenester.
- **Sikring av rettmessigandel av verdiskapningen;** Distriktskommunene må sikres sin rettmessige andel av verdiskapningen som følge av avgitte naturressurser. Disse inntektene vurderes som avgjørende for at distriktskommunene fortsatt vil være i stand til å møte utfordringene knyttet tjenesteyting og attraktivitet.
- Innføre «hjem for en 50-lapp» eller lignende ordning i hele Norge. En viktig del av en god oppvekst er at man trygt kommer seg til og fra arrangementer, også på kveldstid. En slik ordning kan løses på ulike måter ut fra lokale forhold.
- Kommunenes mulighet til å benytte individuelt rettede tiltak som kan legge til rette for utvikling og vekst i næringssvake kommuner/kommuner med demografiutfordringer må styrkes: Det bør gis mulighet til å innføre virkemidler etter modell fra tiltakssonen i Nord-Troms og Finnmark i kommuner som oppfyller gitte kriterier. Kriteriene kan være basert på næringsaktivitet, befolkningsutvikling eller alderssammensetning. Et eksempel kan være at alle som etablerer en bedrift i en slik kommune og har minst tre faste ansatte i mere enn tre år skal få nedskrevet opp til 10% av opprinnelig lånegrunnlag avgrenset oppad til 25 000 kr etter det tredje året.
- Når det etableres nye statlige arbeidsplasser, bør disse som hovedregel legges utenfor Oslo.
- Statlig ansatte bør som hovedregel kunne jobbe fra hvor de selv ønsker i landet, og man bør etablere desentraliserte kontorfellesskap der det er grunnlag for det.
- Styrke fradrag som legger til rette for at folk kan leve og bo i heile landet, f.eks. pendlerfradrag.
- Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner skal som hovedregel være frie midler.
- Flytte flere oppgaver fra statlig til kommunalt og fylkeskommunalt nivå.

- Satse på infrastruktur til klimanøytrale kjøretøy som er tilpasset bruk i distriktet, i tillegg til å bygge ut 10 000 hurtigladere over hele landet innen 2025.

Styrke leie-til-eie ordningen i distriktene for å støtte unge nyetablerte samt minske utflytting fra distriktene.